

այնորիկ շեջանել արագ ոչ մարթեղով, այլ բազում ունէր զաւրութիւնն ի Զմարտութեանցն: Այսուհետեւ յուզեալք գային առ նա, ոմանք առ փրկական վարդապետի, եւ ոմանք յայտոց փարատի, եւ որք անյատուկ ցաւս ունէին, եւ թէ այլ չար իւրք ըմբռնեալք էին. եւ քարոզէր զԶմարտութեան բանն բացայայտելով եւ ընդանցուցանէր Զրիստոսի զորս մատչէին պատրաստապոյնս. եւ փարատէր ի չարեացն արագապէս:

ամենայն քաղաքս զմանէ համբաւ (անցոց) հարկանէր, որ զի շէր վայրապար եւ դատարկ, նմին իրի արագ շեջանել շէր հնար, այլ ի Զմարտութեանն բազում գորութիւն ունէր:

28. Թ. այսինքն զորս արտ ինչ ունէր կամ այլով չար իւրք ըմբռնեալ էին: Քանզի յուսուցանել զբանն Զմարտութեան արժանաւորագոյն էր, եւ պատրաստագոյն յրոտանեցուցանել Զրիստոսի զայնոսիկ, որք մատչէին. եւ արագագոյն ի փարատել զսարս:

(Ըրբանգիւն)

Լ Ե Զ Ո Ւ Ա Ր Ա Ն Ա Կ Ա Ն

Հ Ո Յ Լ Ե Զ Ո Ւ Ռ Ի Թ Ի Գ Լ Գ Ի Թ Ի Թ Ի Ի Ն Ը

«Հանգէս Ամսօրեայի», Ապրիլ Թուին մէջ մտադիր ըրած էինք ընթերցողները՝ «Արօր» անուամբ հրատարակուած ամսագրի վրայ, եւ ջանացինք ամենաբուռն բարեբաւ խորտակել անոր խոփը: Բայց չաղջոցանք: Երկրորդ Թիւն ալ հրատարակ ելաւ, միեւնոյն այլանգակ ու ապիկար ուղղագրութեամբ: Սակայն ապահով ենք, որ վերջ ի վերջոյ մեր խօսքերը պիտի գտնեն արձագանգ եւ կամաց կամաց պիտի խոտորին շատերն այս մղար ճամբէն, քանի որ դեռ առաջին քայլերն առնուած են: Ա՛ռջենք այս անգամ երկու կէտ նկատողութեան առնուլ. առաջին, այս նոր ուղղագրութեան մէջ գործածուած մեծ օրփոխութիւնը յերեւան հասնել. եւ երկրորդ, ամենէն դիւրին ուղղագրական կանոններու տեղ՝ ամենագիտարկին օրէնքներ ստեղծելով՝ հայերէնը խաթարողներու աշքը բանալ: —

Առաջին կէտին մէջ չմտած, փութանք ըսելու որ երբ լեզուի մը գիտակցութիւնը կը կորսուի, սունկի պէս կը բուսնին նորանոր տեսութիւններ, որոնց պաշտպանները միշտ բարեմիտ ուղղութեամբ կը ջնանան իրենց գիտացածին ու չգիտացածին տարապայման մեկութիւններ տալ: Ընդունենք են ասոնք խոտորեակի՝ ուղիղ ճամբէն, այն ճամբէն որ դարբերով կորած անցած է լեզուն՝ առանց այս երեւակայեալ դժուարութեանց բախելու: Լեզուներուն մէջ փոփոխութիւններ, բնութիւնը միայն կրնայ ներմուծել, եւ բնութիւնը հաշտար ու փոխ կերպով՝ առանց գահաՎիժելու, կը գործէ հոն, ուր բան մը պահել կ'ուզէ, իսկ գահաՎիժ կը գործէ

հոն, ուր ապականել ջնջել, կամ գոնէ խորատուգել կ'ուզէ:

Բնական ընթացքով զարգացած լեզու մը դարբերով կը պահէ իւր կաղմութեան գիտակցութիւնը՝ այն լեզուն խօսող ու գրողներու մոքին մէջ: Աղարտեցաւ այս գիտակցութիւնը, այն ատեն լեզուն կը մատնուի դժուարութեանց, եւ այս դժուարութիւնները կը խոտանան, կը կնճռոտին եւ անյաղճելի կը դառնան, երբ մանաւանդ լեզուի բնական զարգացման անգիտակցներու ձեռքը խաղալիք դառնայ այն:

Թէ Էմինեաններու, Պատկանեաններու եւն յաջորդներէն շատերուն քով սկսած է կորսուիլ հայերէն լեզուի գիտակցութիւնը, վկայ է՝ այն ահագին աղմուկը, զոր կը յարուցանեն վարժապետները, թէ ուսանողները դժուարաւ կ'ուսանին հայերէնի կանոնները, եւ թէ շատերն իբր օտար լեզու կը սորվին հայերէնը: Ապացոյց ըսածներուս՝ տարիներէ ի վեր, եւ մանաւանդ այս վերջին ամիսները ուստահայ լրագրաց մէջ հրատարակու իսկ յայտնուած տրտուշները:

Միշտ մանուկները, ուսանողներն յոռաշ կը քշուին, եւ անոնց անուամբ կը խօսուի, անոնց ըմբռնման անկարողութեան կը վերագրուի հայերէնի ուսման դժուարութիւնն, եւ իւր թէ՛ ասոնց օգնական ըլլալու համար կը ստեղծուին նորանոր կանոններ, օրէնքներ, տեսութիւններ... Սակայն հարեւանցիկ տեսութեամբ՝ այս նորանոր իրենց հնար միջոցներն ինքնին կ'աղաղակեն, թէ լեզուի գիտակցութեան հեազհետէ պակսիւն է, որ այսպիսի յախուռն դժուարութիւններ կը ստեղծէ հայերէն լեզուի ուսման նկատմամբ:

Միշտվայրը, պարագաները, եւ — ուսուցիչները նկատողութեան առնելու ենք, տարակոյս չկայ, եւ նորանոր միջոցներով լեզուի

էրթոյնք մը, որ ի սեր իւր ուսանողներուն՝ (որոնք նորերուկ նորաձեւութեամբ՝ փոխանակ իրենց լինելու — սորվելու իրենց վարդապետաց հակառակորդներու դէմ ֆիլիպպիկաներ գրելու համար գրիչ կ'առնուն) պիտի հաճէր երբեք զոհել իւր լեզուին մէջ յաջող, այլ պիտի ջանար կանոններով, դիւրուստցի եղանակներով անոց մտքին մէջ դրոշմել ուղղագրական կանոնները: Այսպէս պիտի ընէր յայն վարժապետը, ասոր հակառակը կ'ընէ հայ վարժապետը...

8 աւելի երեւոյթ:

2. Անցնիք գերմաներէնի, ուր պիտի դասապարտուի հաւասարապէս «մէկ հնչման մէկ գիր», կամ «մէկ գրի մէկ հնչում», նորատեսակ վարդապետութիւնը: Նորաձեւիչներու ուշադրութեան պիտի յանձնենք գերմ. fertigen եւ Verfertigen, Vorwurfsfrei բառերը: Ինչո՞ւ արդեօք մինչեւ հիմայ գերմանացոց միտքն ինչպէս չէ՞ NB. քանի որ շարունակ նորանոր ուղղապետութիւններով լեզուն կը պարզեւնայ — այս երկու հնչումներով միեւնոյն գրի վրայ ամփոփելու: Ինչո՞ւն մեզի յայտնի է: Գերմաներէնի պէս դժուարին լեզուի մը՝ գրեթէ անյաղձելի կնճռոտութիւնները վեցնելու կը ձգնին գերմանացիք, լեզուն telle quelle սորվելով եւ ոչ թէ կամայականութիւններով բարեւոյնեան խառնակութիւններ ստեղծելով:

Պէթէ գերմանացիներէ աւելի՞ յառաջադէմ ենք, եւ այս մեր յառաջագիմութիւնը ցոյց տալ կ'ուզենք՝ մեր հնաւանդ լեզուն, իբր անտէր քուրճի կտոր մը պատուտելով ու շոտելով: Գերմաներէն լեզուի նշանաշար հնչումներէն այս երկու գրերը միայն յառաջ բերինք, վասն զի մեր նպատակէն դուրս կը մնայ բոլոր նոյնահնչիւն գրերը յառաջ բերելը: Այս ԳՆ շատ աւելի դժուարութիւններ ունի քան մեր լին ու —ը, վասն զի ԳՆ շատ բառերու մէջ պարզապէս իբր V = W ալ կ'արտաբերուի, օրինակ՝ գերմանացած շատ ամբ տարբ բառերու մէջ կը պահէ իւր նախնական յի շփողական կակուղ արտաբերութիւնը. votieren, Violine, Votivbild կ'արտաբերուին վոտիւրեն, վիոլինէ, վոտիֆիկաց, եւ երբեք մէկուն մտքէն չ'անցնիր: Wով շփոթելու: Բն ալ յառաջ բերինք վասն զի իւր խիստ pf. օր. Pferd ձեւին քովը (որ կ'արտասանուի ֆօքերդ) կը պահէ իւր ինքնուրոյն հնչումը: Աւելցուցէք հոս ph = f գրութիւնն ալ, շնորք խօսիր ձի եւ օի, ձս եւ օսի վրայ...

3. Բայց այս երկու լեզուներէն աւելի, գաղղիներէն պէտք էր համոզել զմեզ, որ «մէկ

հնչիւնի մէկ գիր», վարդապետութիւնը բոլորովն սխալ վարդապետութիւն է: Ի հարկէ, հայերէն լեզուի ուղղագրութիւնն ըստ կամս աղաւաղել ուղղոյնը պիտի գիտնան որ գաղղիացի մանուկը — քանի որ այսչափ կարեւորութիւն կը տրուի լեզուի մէջ մանուկ ուսանողին — կը անուորի այն դժուարութեան առջեւ իւր ձի եւ զի նկատմամբ, ինչպէս ռուսահայ ուսանողը՝ — եւ բարեբախտաբար միայն ռուսահայ — չի եւ —ի առջեւ, եւ սակայն երբեք գաղղիացի վարժապետի մը մտքէն անցած չէ rescu եւ ressusciter բառերու ուղղագրութիւնն ի մի վերածելու: Նշմը կ'ըսենք j եւ g գրերու համար եւն:

Իսկ ձայնաւորներու գաղղ. թող ըսեն մեզի թէ ինչո՞ւ գաղղիացիք է հնչման կը պահեն ֆ հատ Է. այսպէս օ, օ, օ, օ, օ, օ: Իւ ինչպիսի՞ դժուարութիւններ կը պատճառեն այս ֆ Էբըր եւ սակայն դիւրուստցի եղանակներ կը հետաւրին իւրաքանչիւր օն անվար պահելու եւ թէպէտ կակոզմական փնձաբանութիւններ կը յուզուին գաղղիներէն լեզուն պարզելու, այս էերու լաբիւրինթոսն ուսանողներն ազատելու, բայց երբեք պիտի չդատեն թերթ մը, ամսագիր մը, որ յախուռն անձնապատասխանութեամբ եւ մէկ հարուածով իւր տեսութիւնը հրապարակ նետել ուզէ: Այսչափ մեծ ձուլութիւն եւ հեղինակութիւն կը վայելին հայերէնի նկատմամբ՝ մեր նորաստեղծ վարդապետութիւններ վարդապետողներն՝ որ յանկարծ հրապարակաւ մղուած խնդրոյ մը՝ գորգեան հանգուցի գտած լուծումը տալ ու զեցին...

Գաղղիացի մանուկը կը գտնէ ֆօց եւ ֆօլի (= օ, օ) մէջ այն դժուարութիւնը, զոր չունի մեր ուսանողը չի եւ —ի մէջ, եւ սակայն կը սորվի զանազանել օէթն = գարուն, étaiteէ, il a étéէ, ils étaientէ:

Ար գհանանք այս անգամ գաղղիներէն այս պարզ օրինակով:

4. Գանք ռուսերէնի յիս եւ յիս եւ մանաւանդ օին, զոր մեզմէ շատ եւ շատ լաւ կը ճաննան ռուսահայ վարդապետներն. եւ ոչ թէ օ գիրն միայն, այլ եւ իւր 4—5 հնչումներն. օ) իբր ja = եր, ք) իբր jo = եօ, ք) իբր o = օ, ք) իբր e = է, ք) իբր համազօր գաղղական անձայն օի:

Քանի մ'օրինակներով այս մասն ալ կը լուսաւորուի թէ ինչպէս միեւնոյն է գիրը կը փոխուի ըստ պարագայից, օր. ҫилин, 6и-блiотекa, иҫра, բայց համեմատե միեւնոյն

